

Kako močna in imenitna je privada pri odgojevanju mladosti.

(Konec.)

Mislimo si po tem takem človeka, ki ima le dobre navade kako stanovitno se derži dobrega, in kako bi se dal preveriti, da bi kaj slabega storil, to je, da bi od svoje navade odstopil. Kako pa mora tudi nasprotno težavno biti, se iz grešne razvade in hudobije izkupati. Grehi iz navade, kako so ti strašni! Navada je tedaj silna, ker s silo tirja; ker je potreba moči in sile, da se moremo po znotranjem in zvonanjem z njo bojevati. Sila veliko je navad v človeškem življenju, in skoraj bi si upal, če prav v resnici življenje pri ljudeh pregledujem, terditi, da vse življenje med ljudmi je iz zgolj navad. Odgojitelj ima pač dovolj vzroka, da se prša, koliko so navade vredne? Ker ima sleherna navada oblast, je zavoljo tega tudi nekaj vredna. Koliko pa je v resnici vredna, se še le potem dá presoditi, kadar premislimo, kar se iz navade zgodi.

Navada se v kri in meso spremeni, postane še ena navada, skoraj v telesno potrebo se povzdigne, da se ji zadosti; in kdor hoče navado opustiti, mora terdno voljo imeti in se ji s silo ali s telesno ali dušno v bran postaviti. To smo iz poprejšnega previdili, in ravno zavoljo tega je navada tako pomenljiva.

Ko bi djanska čednost primerno ravno tako rastla, kakor se pospešujejo djanski in nravni nauki, izreki opominjevanja in svarjenja, tako bi jo gotovo dandanašnji povsod nahajali, ker po naših bukvah se jih obilno najde. In vendar jo dostikrat pogrešamo in sicer zato, ker se ni privadila. Poprej bomo resnice, ktere smo spoznali in zapopadli, stokrat pozabili, preden da se v nemar pusti navada, ktera se na nje vpira. Doveduj lenemu beraču, kakor hočeš, da mora delati, kar že tako sam vé, ali bo potem pridnejši? Le po navadah se telo naj poprej in naj bolj uterjuje in okrepcuje, le privade ga storé gibènega, urnega in ravno tako podelé dušnemu nagnjenju in misljenju moč in terpež za celo življenje. Čednosti, ktere so ravno tako potrebne kakor težavne, p. zderževanje, zatajevanje in premagovanje samega sebe, le tisti more spolnovati, kteri se

jih je brez prenehanja vadil, tedaj privadil. Kdor je delavnosti, pokorščine, rednosti in snažnosti i. t. d. od mladih nog vajen, ta jo bo tudi pozneje v starosti obračunal in cenil. Navada je oblast in sicer oblast visoke vrednosti. Kako se pa imamo privade pri odgojevanju mladosti posluževati?

Če pa govorimo, koliko so navade vredne, veljá to le od takšnih, pri katerih prevaguje spoznanje in prosta volja.

Kadar so pa navade takšne, so pa ali čednosti ali pregrehe, na ktere se je pri odgojevanju ozirati. Kar pa odgojevanje tukaj zadene, na to navedem nektere besede znanega spisa — ker se tukaj ne dotaknem premišljevanja naj imenitniše strani naše naloge, te namreč od zgolj privade. — Ako se ima navada vpeljati, nova natora roditi, je potreba, da stara umerje. Vendar nikar toliko ne skerbimo, da se stara navada umori, kakor da se nova izbudi. Le kaj dobrega vsadi, slabo se bo že umaknilo. Je pač večkrat težavno in je trud brez vsega vspeha, se s pregrehi otrok bojevati, še težeje pa vse nagibe njih djanja in nehanja zvediti in spoznati. Morda si mislimo, da bomo iztrebili veliki veliki naravni zleg, ker se le zoper nevedne nedolžne in otročje zapopadke, večkrat pa zoper kal bolezní, ktero globoko tiči s škitom in mečem v vojsko podamo, kakor „Don Quixot“ se zoper velikane bojujemo, iz ktere dozdevnosti se preplašimo, kadar nas vibrajoča repetavka zadene. Nikar tedaj ne izrujmo, ampak sadimo; ne podirajmo, ampak postavljajmo; ne odtegujmo, ampak navadimo in premislímo, kar pregovor pravi: Ako hočeš stare ljudi poboljšati, tako iztrebi, kolikor moreš, stare pregrehe; če hočeš mlade ljudi odgojiti, pa nasadi novih čednost.

Premislímo serce otrokovo v bolj zgodnji dobi življenja, kjer se še ne more govoriti od podučevanja in strahovanja, tedaj tudi od zpoznanja ne, kjer se volja pri otroku zbudi, preden jo more pamet voditi. Ali se sme tukaj volja, ktera se še le zbuja, sama sebi prepustiti, ali naj se pod vodstvom telesnost tako okrepcá, da se pod nobeno postavo ne bo dala več vkreniti? Ali se bo otrok pri tem kdaj naučil premagovati se in si pritergovati? Ali se ne bo marveč prizadeval to doseči, v kar ga nagnjenje serca, kteremu pa telesnost gospodari, vleče? Tedaj se mora otroku kaj podati, kar ga reši oblasti, ktero imajo nagnjenje in želje čez njega. Pa kaj se mu če podati, ker tukaj se od pripomočkov, katerih se poslužujemo pri izob-

raženju in odgojevanju, namreč od podučevanja in strahovanja ne more govoriti? Nič drugega kakor privada. Po tej poti se mora otročje serce tako pripraviti, da se more potem moralni smisel prosto razvijati. Kakor se moralni smisel zbudi, mora že v terdni volji in v privajenju škit ali brambo zoper telesnost najti zoper telesno nagnjenje in nagone. Z močjo navade naj se smisel in volja pri otroku tako vravnjuje, da se počasi vravná in vterdi. To kar ima enkrat otroku kot dolžnost veljati, naj se mu po zvananjem potrebno pred oči postavi, in voljna natora pri otroku se bo rada vdala v obliko in nasilje naravno, in se ji ne bo dozdevalo, da je to nasilje. Otrok poslednjič ne vé drugega, kakor da mora tako biti, p. da ne sme umazan hoditi, ptujih reči v roke jemati, brez molitve vstajati i. t. d. Kaj takšnega storiti še otrokom v misel ne pride, če se zgodaj drugačnega vadijo. Kar ima otrok v prihodnje prenašati, naj se zgodaj uči prenašati, in kar mu ima biti pozneje v vodilo, naj se mu že zdaj za vodilo njegovega ravnanja postavi, in naj se to tolikrat in tako dolgo ponavlja, dokler se več ne zmoti. Otrok naj tedaj nikoli ne začinja kaj takšnega delati, kar bo enkrat opustiti moral, in ni mu potem treba z veliko težavo se tega odvaditi in to opuštati, kar mu je že tako rekoč v naravo postalo. Kdor je v tako lepo vredjenem življenju izurjen bil, kdor je bil v to napeljevan, kako naj svoje telesne počutke zgodaj berzdá in prve otročje čednosti skerbno glešta, bo imel veliko manj skušnjav; boji mu ne bodo tako hudi, in zmaga mu je gotovša. Da tedaj še enkrat ponovim: Kar ima otrok v poznejših letih storiti, tega naj se kolikor je mogoče, zgodaj navadi; in kar ne bo smel storiti, ko enkrat k pameti pride, to naj se mu nikdar ne privoli.

Je potem takim neko dušno stanje po privajenju zadobljeno, ktero pa že mora obstati, de bo mogla nravnost ali moral rasti. Ta privada pa ni drugega kakor urnost, ki se je po natori pridobila, da se more to izpeljati, kar nravna postava v moralnem obsegu tirja. Kdor hoče moralno se vzdigniti, je potreba, da se terdno poprime kakšnih navad, in si poprej ne-ktore ročnosti pridobi, preden jih moralni smisel samodelavno more napraviti; te navade so kakor pripomočki k namenu.

Pri odgojevanju naj se posebno na to gleda, da se sledeče privade — hočem jih tukaj imenovati brez ozira, ktera teh poprej ali pozneje na versto pride — vpeljejo; te le so: Privada

k delavnosti, pokorščini, pazljivosti, rednosti, natančnosti, snažnosti, sramožljivosti in k pobožnim vajam. Te privade naj le serce pripravljajo, v katerem se pozneje moralni smisel more razviti. Če pozneje k tim privadam pristopi oživljajoči nauk o okoliščinah, v katerih človek živi, o dolžnosti, ktere ima v njih spolnovati, če ga pametin strah odvraca, če izgled odgojiteljev kakor luč na stavnici svoje dobrotljive žarke razprostira; tedaj ni drugače, kakor da rejenee, ktere ga milost božja podpira in kteremu luč spoznanja božjiga sveti, eedalje bolj raste kakor na starosti tako na modrosti. Privada je toraj zraven podučevanja, strahovanja in izgledov četerti pripomoček za izobraženje, pa se ima naj perva zmed vseh rabiti.

V prvi otročji starosti je človek prav za prav telesno bitje, ker ga nagoni vodijo in mu gospodarijo. Počutljivost od perva mladosti prevaguje, kar pa tako lahko izobraževanju drugih moči škodljivo postane in se druge moči, ko se ravno zbujaajo, precej v začetku svojega razvitja na napeno pot zabernejo. Če se temu precej od začetka v okom ne pride, se otrok tega poprime in mu postane v navado. Dasiravno se nam to kaj nepomenljivega zdi, in ker se to lahko kot napaka, ktera nima nič v sebi, pregleda, je vendar to sila važno, ker ravno s tem se podlaga podstavi za vse dušno ravnanje in to v takem času, ko duh še nima moči čez nagone in nagibe in se na boljši pot po svobodni delavnosti ne more obrniti. Še celo naj manjše dete se zamore razvaditi. Nektero noče spati če ga ne zibljuje, drugo veka, če ga ne pestujejo; ker so pa razvade, tedaj slabe navade, tam se tudi dobre lahko vpeljejo. Tako naj se in se tudi mora otrok v naj šibkejši starosti navaditi, da bo svoje telesne potrebe v nekem redu opravljaj, da bo se redovnosti deržal pri hrani in pri spanju, more se in je tudi potreba, da se snažnosti privadi. In kakor telo k moči pride in se dušne moči zbudé, naj se privadi še drugih reči, kakor vbogljivosti, pokorščine in sramožljivosti. Otrok naj ima terdno podlago v izobraženosti, ktera naj bo vsaj ta čas, ko se pamet zbudi, že doveršena. Iz tega se vidi, da mora že mati v domači hiši podstavo položiti. Že sgodaj, skoraj bi rekel od rojstva sem, naj se dobre navade izobražujejo. Otrok mora tedaj že pokorščine, vbogljivosti, snažnosti, rednosti in sramožljivosti privajen biti, ko pervikrat v šolo stopi. To je prosta pot, kakor nam jo natora kaže. Šola naj tedaj na podstavo, ktero je do-

mača hiša položila, nadaljuje. Če pa gremo od hiše do hiše in se tam oziramo, kje in v koliko hišah najdemo takšno odgojenje, in kje se je po privajenju takšna podstava položila, da šola more s pridom nadaljevati?

Kar to zadene, bi se dalo veliko žalostnih izgledov iz domačega življenja napeljati, pa čemu vendar to? Vam vsem, ljubi bravci, ne morejo neznani biti. Tako pride naj več otrok v šolo, in kateri so si kaj malo lepih navad pridobili, toliko bolj so se pa slabih navad prijeli, ktere se po navadi „otročarije“, male napčnosti, imenujejo.

Njih veliko pride v šolo, ki so sirovi, razberzdani, tôpi — ali pa pomehkuženi in razvajeni. Če takšni otroci v šolo pridejo, ne gre več tukaj zato, da bi se le kar svojih navad poprijemali, ampak skleniti je treba, da se navade poiščejo in spoznajo, da se prvič dobre nadaljujejo, drugič pa, če so slabe, da se odstranijo in z drugimi nadomestujejo; oziraje se na mnogotere okoliščine še celo potrebujejo otroci, da jih v vnovič vadimo, za kar je že naj boljši čas pretekel in šoli naj pripravnejših pripomočkov primanjkuje. Otrok prinese saboj podlago, po kateri se bode izobraževal, poglobitni dušni položaj in poglobiten začetek značaja, kakor so se pri njim izrazili, ker so jih preobladali ali njegova telesnost, domača hiša ali bližnja okoljnost. To vse naj šola odpravi in naj si prizadeva, da se bo splošno izobraževanje vnovič dognalo. Skoraj vselej je treba otroke odvaditi, kar se doseže, če jih počasi, pa resnobno nasprotnih lepih čednost privadimo. Nevbogljivi otrok naj se navadi pokorščine, leni pridnosti, preglasen pohlevnosti, nemiren prizanesljivosti i. t. d.

Ni težko spreviditi, da bi vtegnilo to privajenje ali odvajenje naj težja reč pri odgojevanju biti. Ker tukaj se mora, kakor je bilo povedano, stara natora zadušiti in nova v življenje zbuditi. Vsaka odvada, vsaka reč od začetka ni brez težav, ktere so pa tolikanj večje, kolikor so se navade bolj vkoreninile, in kolikor več starih navad nove spodrivajo. To niso le domišljije, ampak to je zares šoli naloženo. Kako pa bo to nalogu spolnovala, je pa drugo vprašanje. O. Mehlen je rekel enkrat v misijonski pridigi od odgojenja otrok, da duhovni in učniki ne morejo popraviti pregrehe domače hiše, t. j. da zamude in napčnosti, kterih so se starši pri izreji otrok krivi storili, ne morejo popraviti tudi z naj boljšo voljo in pridnostjo, prve izreje in vednega sodelanja, kar je dolžnost staršev, ne

morejo nadomestiti, in da zmirom resnično ostane: Kakoršno je drevo, takšen je sad. Otroci so zmirom naj resničniši poobraz svojih staršev. In gorje tistim, je zaklical, kateri delavnosti učencikovi, ki ima verh tega naj terji kruh, naravnost nasproti ravnaajo!

Dasiravno pri obstoječih okoliščinah iz šol sploh ne bodo izhajali takšni izgledi čednosti, kakoršne nam kardinal Viseman v svoji povesti Fabiola kaže nad učencom Pangercom, nad nježno deklico Nežo, nad sužnjo in dekle Siro, nad vojakom Sebastijanom, — tako vendar more šola veliko opraviti, more veliko neblagega podreti, veliko dobrega vsaditi, veliko robatega ogladiti, če se ji le preveč zaprek ne zoperstavi, in če en sam učenik vsemu zapoveduje (vso delavnost v sebi združi). V 8. — 9. letih se more vendar le veliko koristnega storiti in marsiktera dobro navada vpeljati. Učenik naj le serčnosti ne zgubi; če jo zgubi, pa nič ne opravi.

Naj dela vedno v veri, ljubezni in upanju, in naj izroči sebe in svoje učence temu, v čigar moči je tek in dopolnitev, in ki oboje podeli v svojem času! —k.

Kratek obris godbine povestnice.

(Dalje.)

Louis Spohr, vstanovnik nemške šole za gosli in spreten skladavec, je bil roj. 5. aprila l. 1784 v Braunschweig-u, † 22. okt. l. 1859 v Kassel-u. Star 20 let je že slovel kot izversten goslar in skladavec. Njegovi naj boljši izdelki so bili: spevoigri „Jessonda“ (1823) in „Faust“ (1816), pozneje sinfonija C-moll in nonet. Več izverstnih godcov in virtuofov ga je spoštovalo kot svojega učitelja.

Karol Marija šl. Weber, eden naj bistrumniših skladavcov tega stoletja, roj. 18. dec. l. 1786 v Holstein-skem, je zložil že kot 14 letni deček spevoigro „Waldmädchen“, ki so jo l. 1800. že v več krajih igrali. „Leyer u. Schwerdt“ je zložil l. 1814., „Aufforderung zum Tanz“ pa l. 1817. Njegovega vsemu svetu znanega „Freischütz-a“ so igrali naj pred l. 1821 v Berlin-u, „Precioso“ in „Euryantho“ pa naj pred l. 1823 na Dunaju. „Oberon-a“ je dokončal v Londonu l. 1826., kjer je tudi 5. jun. tistega leta umrl.